

Universiteit
Leiden
The Netherlands

Cultuurmarxisme en de drie anti-democratische ideologieën van onze tijd

Cliteur, P.B.; Jansen, J.W.; Pierik, P.

Citation

Cliteur, P. B. (2018). Cultuurmarxisme en de drie anti-democratische ideologieën van onze tijd. In J. W. Jansen & P. Pierik (Eds.), *Cultuurmarxisme: er waart een spook door het Westen [aangevulde derde druk]* (pp. 17-42). Soesterberg: Uitgeverij Aspekt. Retrieved from <https://hdl.handle.net/1887/3278342>

Version: Publisher's Version
License: [Leiden University Non-exclusive license](#)
Downloaded from: <https://hdl.handle.net/1887/3278342>

Note: To cite this publication please use the final published version (if applicable).

Paul Cliteur / Jesper Jansen / Perry Pierik (red.)

Cultuurmarxisme

Er waart een spook door het Westen

Uitgeverij Aspekt

Aangevulde derde druk 2021

Tweede herziene druk 2018

CULTUURMARXISME

© 2021 Uitgeverij Aspekt

© Paul Cliteur / Jesper Jansen

Amersfoortsestraat 27, 3769 AD Soesterberg, Nederland
info@uitgeverijaspekt.nl - <http://www.uitgeverijaspekt.nl>

Omslagafbeelding: Een schilderij van Camille Danger (1857-1937), *Thémistocle buvant le poison* (1887), École nationale supérieure des beaux-arts, Paris.

Omslagontwerp: Mark Heuveling

Binnenwerk: Thomas Wunderink

ISBN: 9789463383608

NUR: 697

Alle rechten voorbehouden. Niets van deze uitgave mag worden verveelvoudigd, opgeslagen in een geautomatiseerd gegevensbestand of openbaar gemaakt, in enige vorm of op enige wijze, hetzij elektronisch, mechanisch, door fotokopieën, opnamen of enig andere manier, zonder voorafgaande toestemming van de uitgever.

Voorzover het maken van kopieën uit deze uitgave is toegestaan op grond van artikel 16B Auteurswet 1912 j^o het Besluit van 20 juni 1974, St.b. 351, zoals gewijzigd bij het Besluit van 23 augustus 1985, St.b. 471 en artikel 17 Auteurswet 1912, dient men de daarvoor wettelijk verschuldigde vergoedingen te voldoen aan de Stichting Reprorecht (postbus 882, 1180 AW, Amstelveen). Voor het overnemen van gedeelte(n) van deze uitgave in bloemlezingen, readers, en andere compilatiewerken (artikel 16 Auteurswet 1912), dient men zich tot de uitgever te wenden.

Cultuurmarxisme en de drie anti-democratische ideologieën van onze tijd

Paul Cliteur

“LIBERALS LABEL ALL SPEECH THEY DON’T LIKE AS ‘HATE SPEECH’. THAT TERM HAS BEEN STRETCHED SO BROADLY IT HAS LOST ALL MEANING.”

– *Milo Yiannopoulos, Dangerous, p. 12.*

The cultural turn

Deze bijdrage is gewijd aan twee belangrijke begrippen.² Het eerste zal niemand verbazen: *cultuurmarxisme*. Het tweede is iets onverwachter: *weerbare democratie*. Het eerste, cultuurmarxisme, is geïntroduceerd om een welbepaalde manier van denken te kenschetsen over hoe sociale en politieke verandering zou kunnen worden gerealiseerd. Het tweede, weerbare democratie, is ontwikkeld om een bepaalde vorm van democratie te onderscheiden, en te verdedigen tegenover een andere vorm van democratie die men als ‘weerloos’ of ‘meebuigend’ kan typeren.³

Ik zal proberen duidelijk te maken dat het cultuurmarxisme een negatieve invloed heeft op weerbare democratie. Cultuurmarxisme betekent zelfs, mits consequent doorgevoerd, het *einde* van de democratie. Omdat ik zelf de democratie zoals we die kennen een belangrijk cultuurgoed acht, zal ik proberen om het cultuurmarxisme op goede gronden aan te vallen en de weerbare democratie te verdedigen. Alvorens we daarmee kunnen beginnen moet ik echter

2 Ik ben vooral Sid Lukkassen en Paul Schermers, maar ook Jan Herman Brinks en Wim van Rooy dank verschuldigd voor hun commentaar op deze bijdrage.

3 Die termen ‘weerloos’ en ‘meebuigend’ zijn geen courante termen. Ik gebruik ze als aanduiding van het tegendeel van de weerbare democratie (dat wel een courante term is). Zie: Paul Cliteur, “Weerbare en meebuigende democratie: Van de dood van prinses Mishaal tot de dood van Charb,” in: Gelijk Molier, Afshin Ellian en Bastiaan Rijpkema, red., *De strijd om de democratie*, (Amsterdam: Boom, 2018).

eerst verantwoordend waarom ik denk dat ‘cultuurmarxisme’ een term is die verheldering brengt in onze hedendaagse politieke en culturele debatten. Want dat is zeker geen algemeen geaccepteerde visie. Integendeel, velen achten de term misleidend: het liefst zouden zij zich ervan ontdoen.

De Brits-Amerikaanse journalist Milo Yiannopoulos voert in zijn boek *Dangerous* (2017) het begrip cultuurmarxisme terug op de Italiaanse marxist Antonio Gramsci (1891-1937) die het in de jaren '20 van de vorige eeuw hanteerde ter aanbeveling van een nieuwe vorm van sociale revolutie. Het zou een vorm van revolutie moeten zijn die gebaseerd is op cultuur, niet op klasse.⁴ Gramsci bezon zich op de vraag hoe het kon dat het marxisme er niet in was geslaagd de revolutie te realiseren die het voorspeld had. Gramsci's antwoord was dat het proletariaat onvoldoende bevrijd was van oude conservatieve ideeën zoals loyaliteit aan je land, gezinswaarden en religie. Die moesten dus eerst vernietigd worden voordat de proletarische samenleving een kans zou krijgen. Met andere woorden, het marxisme zou zich meer op de *cultuur* moeten gaan richten dan op de sociaal-economische structuren van de samenleving. Vandaar de term *cultuurmarxisme*. Het eerste kenmerk van cultuurmarxisme is dus het verschuiven van de aandacht van economie naar cultuur. Noem het ‘the cultural turn’.⁵

The institutional turn

De vraag is nu hoe die nieuwe verandering van de cultuur zou moeten plaatsvinden. Daar komen we bij een tweede element van het cultuurmarxisme.⁶ Die zou moeten plaatsvinden door een verandering van de samenstelling van de *culturele instellingen*. Er zou een strijd om de macht moeten worden gevoerd binnen de culturele instellingen: binnen de omroepen, de universiteiten, de grote kranten. De ‘culturele hegemonie’ (een belangrijke term in

4 Milo Yiannopoulos, *Dangerous*, (USA: Dangerous Books, 2017), p. 24.

5 Naar analogie van de ‘linguistic turn’. Zie: Richard Rorty, red., *The Linguistic Turn: Recent Essays in Philosophical Method*, (Chicago/Londen: The University of Chicago Press, 1988).

6 Ik breng nu iets meer structuur aan in Yiannopoulos' typering van het cultuurmarxisme dan hij zelf doet op pagina's 24 en 25 van het voornoemde boek, omdat ik denk dat dit verhelderend is.

het jargon van *social justice warriors*) van het oude denken zou moeten worden doorbroken en die instellingen zouden moeten volstromen met mensen van de ‘eigen kleur’, dat wil zeggen: linkse, progressieve mensen die de goede zaak zijn toegedaan. Yiannopoulos formuleert het als volgt:

“If you’ve ever wondered why you’re forced to take diversity or gender studies courses at university, or why your professors all seem to hate western civilization, blame Gramsci.”⁷

Een tweede kenmerk van cultuurmarxisme is dus de ambitie om de culturele instellingen te veroveren. Dit tweede kenmerk is het meest concrete politieke doel. Noem het ‘the institutional turn’.

Naar mijn idee is deze diagnose van wat er gebeurd is de afgelopen honderd jaar (ik neem nog even 1920 van Gramsci als uitgangspunt) behoorlijk juist en zeker herkenbaar. Wie meer materiaal wil zien om dit proces geanalyseerd te krijgen kan terecht bij Sid Lukkassen, die in zijn essaybundel *Levenslust en doodsdrijf* (2017) een intellectueel diepgravender analyse presenteert dan Yiannopoulos heeft kunnen maken – een boek dat culmineert in opstel 47, waarin Lukkassen met een overstelpende hoeveelheid voorbeelden de vraag van Rob Wijnberg beantwoordt “waar dan toch die voorbeelden van cultuurmarxisme zijn”.⁸

Overigens is die controversale Wijnberg/Lukkassen interessant, omdat ik uit ervaring weet dat een groot deel van de mensen aangeeft *totaal niet te herkennen* wat hier wordt beschreven. “Och kom”, “valt wel mee”, “meen je dat?”, “herken ik niet” – dat zijn de reacties. Of (vaak gepaard met enige irritatie) “paranoia”, “complotdenken”, “samenzweringstheorie”. Of, de intellectuelletjes onder ons: “Zo heeft Gramsci dat helemaal niet gezegd” of “Je geeft een hele verkeerde duiding aan wat Marcuse, Adorno, Horkheimer (de volgelingen van Gramsci – pc) enzovoorts zeggen”.

Maar goed, *ik* herken het dus wel. Dat is in mijn geval gebaseerd op een beetje ervaring binnen de media, maar vooral op 35 jaar

7 Yiannopoulos, *Ibid.*, p. 24.

8 Sid Lukkassen, *Levenslust en doodsdrijf: essays over politiek en cultuur*, (Groningen: De Blauwe Tijger, 2017), pp. 285-293.

werkzaamheid binnen de universiteit. En ja, ik heb het uitstekend naar mijn zin. En nee, ik heb niks te klagen. Maar ik weet ook dat ik in cultureel-ideologisch opzicht in een reservaat leef. De mensen die je tegenkomt in een universiteit zijn wat hun opvattingen betreft (met de portiers als gunstige uitzondering natuurlijk) representatief voor een steeds kleiner deel van het politieke spectrum. Bij discussies over ‘diversiteit’ stel ik altijd de vraag: hoe kan het dat de grootste partij van Nederland bijna niet vertegenwoordigd is? Dan krijg je nog wat voorbeeldjes. Maar dan de echte genadeklap: hoe komt het dat de op één na grootste partij van Nederland *met geen enkel voorbeeld vertegenwoordigd is*? Wat dan volgt zijn verbaasde reacties dat deze vraag überhaupt gesteld wordt, want diversiteit is leuk, maar het moet natuurlijk niet te gek worden. Het moet niet leiden tot *echte diversiteit*, dat wil zeggen: diversiteit aan opvattingen. De diversiteitsdiscussies moeten veilig versleuteld blijven in het ‘zwart/wit-denken’.⁹ Universiteitsbestuurders moeten breed lachend op de foto kunnen met representanten van etnisch religieuze culturele minderheden in klederdracht en dan hebben we het weer gehad. Echt *viewpoint diversity* toelaten, is erg eng.¹⁰ Of, met andere woorden, de revolutie van Gramsci uit 1920 zal in 2020 volledig verwerkelijkt zijn: Gramsci, Marx, Marcuse, Adorno, Foucault, Said, Butler, Taylor en Horkheimer hebben hun “lange mars door de instituties” (Dutschke) gemaakt en nu denken alle universitaire geleerden zoals zij – wie anders denkt, houdt daar wijselijk de mond wel over. Onderliggend schrijven trotseert deze consensus bewust en u kunt mijn actie opvatten als een *academic last stand*.

Wat ik in deze bijdrage wil doen, is de cultuurmarxistische oorlog ten aanzien van één ouderwets instituut belichten, namelijk *democratie*. De ouderwetse democratie die ik wil verdedigen is die van een systeem gebaseerd op algemeen kiesrecht, gelijkheid voor alle burgers, in combinatie met individuele mensenrechten en de scheiding van kerk en staat. Cultuurmarxisten willen dit instituut vernietigen en vervangen voor iets anders. Ik vind dat een slecht idee

9 P.C. Emmer, *Het zwart-wit denken voorbij: een bijdrage aan de discussie over kolonialisme, slavernij en migratie* (Amsterdam: Nieuw Amsterdam, 2018).

10 Zie daarover ook de bijdrage van Sebastien Valkenberg in deze bundel.

en ik hoop dat de democratie, zoals ik die zojuist heb geschetst, zichzelf zal weten te verdedigen tegenover de krachten die erop uit zijn haar te vernietigen. Democratie moet *weerbaar* worden.

Wat is weerbare democratie?

‘Weerbare democratie’ (Duits: *streitbare Demokratie*; Engels: *militant democracy*)¹¹ is een concept dat is ontwikkeld als antwoord op drie belangrijke ideologische uitdagingen voor democratie, namelijk die van:

1. fascisme of nazisme
2. communisme
3. islamisme

Maar voor een goed begrip is het wel van belang dat we deze drie uitdagingen in de context van een historische ontwikkeling plaatsen.

Allereerst fascisme. Het concept ‘weerbare democratie’ is *aanvankelijk* ontwikkeld tegen de achtergrond van het oprukkend fascisme (of nazisme; ik zal die twee hier niet onderscheiden). Twee belangrijke *founding fathers* van het concept moeten in dit verband met name worden genoemd. De Nederlandse staatsrechtgeleerde George van den Bergh (1890-1966)¹² en de Duits-Amerikaanse politieke wetenschapper Karl Loewenstein (1891-1973).¹³ Zij kwamen het idee op het spoor in de confrontatie met fascisme. Hun idee was dat het niet als de laatste consequentie van democratie behoeft te worden aanvaard dat de democratie zichzelf afschaft. Een nazistische partij zou door een partijverbod mogen worden

11 Zie daarover: Rijpkema, Bastiaan, *Weerbare democratie: de grenzen van democratische tolerantie*, Nieuw (Amsterdam: Amsterdam, 2015).

12 Bastiaan Rijpkema, red., *Wat te doen met antidemocratische partijen? De oratie van George van den Bergh uit 1936*, ingeleid door Bastiaan Rijpkema, met een voorwoord van René Cuperus en een nawoord van Paul Cliteur (Amsterdam: Elsevier Boeken, 2014).

13 Karl Loewenstein, “Militant Democracy and Fundamental Rights”, in: *The American Political Science Review*, Vol. 31, No. 3 (June 1937), pp. 417-432, ook in: András Sajó, *Militant Democracy*, Eleven, International Publishing, Utrecht 2004, pp. 231-245; Loewenstein, Karl, “Militant Democracy and Fundamental Rights”, II, in: *The American Political Science Review*, Vol 31, No. 4 (August 1937), pp. 638-658, ook in: András Sajó, *Militant Democracy*, Eleven, International Publishing, Utrecht 2004, pp. 245-265.

getroffen. De nazistische meningsuiting (gericht op het afschaffen van de vrijheid van meningsuiting in het algemeen) kan niet dezelfde rechten claimen als andere meningsuitingen in een democratie. Dit wordt ook wel uitgedrukt met het motto “geen tolerantie voor de intoleranten” – bekend geworden door Karl Popper’s meesterwerk *The Open Society and its Enemies* (1947),¹⁴ maar in feite ook al in het werk van Loewenstein en van den Bergh.

Het is van belang te beseffen dat de weerbare democratie een concept is dat een antwoord poogt te formuleren op de niet-gewelddadige omverwerping van een democratie. Voor het criminaliseren van de *gewelddadige* omverwerping van een democratie, heeft men het concept ‘weerbare democratie’ niet nodig. Die is sowieso illegaal en illegitiem. Het concept ‘weerbare democratie’ komt pas in beeld op het moment dat er wordt geprobeerd om *zonder* gebruik te maken van gewelddadige middelen te proberen een democratie uit te hollen van binnenuit: bijvoorbeeld door een meerderheid na te streven in een democratisch gremium (een parlement bijvoorbeeld) en op het moment dat men de meerderheid heeft behaald, dan met een democratische meerderheid van stemmen de democratie af te schaffen. Men maakt dat ook wel duidelijk met de frase *One man, one vote, once*.

Er is echter nog een tweede dimensie aan weerbare democratie waarop zij niet de nadruk leggen, maar die in hun werk impliciet aanwezig is. Dat is dat de legitimatie van democratie *zelf* niet democratisch is. Of anders gezegd: democratie is niet goed omdat deze democratisch, met meerderheid van stemmen, is ingesteld; democratie is goed *in zichzelf*. Democratie is dan ook van nature moreel superieur aan autocratie of theocratie. En juist omdat het van nature superieur is aan andere vormen van heerschappij over de mens, verdient het een bescherming tegenover elke andere niet-democratische vorm van heerschappij.

Hoewel het begrip wel werd *ontwikkeld* tegen de achtergrond van het fascisme, werd het niet sterk *uitgewerkt* in relatie tot het fascisme. De verklaring daarvoor is dat door het uitbreken van de Tweede Wereldoorlog de strijd tegen fascisme niet meer zozeer op ideologisch vlak werd gevoerd, maar met bajonetten, bommen en

14 K.R. Popper, *The Open Society and its Enemies*, (Routledge: 1977).

kogels. Uiteraard marcheerde Mussolini al in 1922 naar Rome; in de Duitse Weimarrepubliek waren er campagnes en debatten over democratie. De leerstellingen van Gramsci waren in belangrijke mate een antwoord op het succes van Mussolini onder de klassen die juist geacht werden te strijden voor de marxistische zaak.

Van 1936, toen Loewenstein en van den Bergh schreven (Loewenstein in 1937, het jaar waarin Gramsci stierf) tot aan 1940, toen de Tweede Wereldoorlog uitbrak, lagen maar drie à vier jaar. We hebben nooit een paar decennia ‘Koude Oorlog tegen het fascisme’ gehad, omdat de strijd al heel snel met de wapenen werd gevoerd.

Met het communisme lag dat anders. Direct na de Tweede Wereldoorlog tot aan het vallen van de Berlijnse Muur liggen enkele decennia van ideologische oorlogsvoering, een woordenstrijd, een ideologische confrontatie tussen Europese en Amerikaanse democratie enerzijds en bolsjewistische ideologie anderzijds. Hier is het relevant om de invloed van de diplomaat George Kennan (1904-2005) te benoemen, die de Sovjet-Unie van binnenuit bestudeerde in de eerste helft van de 20^e eeuw. Hij droeg de visie uit dat het communistische wereldbeeld moest worden ingedamd totdat het Russische regime zou bijdraaien: deze ‘containmentpolitiek’ was uitdrukkelijk een andere weg dan een openlijke militaire confrontatie. Bij weerbare democratie gaat het om die *vreedzame* confrontatie op een inwendig krachtenveld – een confrontatie die door de invloed van internationale radicaliseringsnetwerken echter steeds minder inwendig is.

De strijd tegen het communisme werd met name in naoorlogs Duitsland gevoerd, onder andere met zogenaamde *Berufsverbote*. Communisten, hoewel zij geen geweld gebruikten tegen de staat, konden niettemin geen functies in de staat krijgen vanwege het feit dat zij als uiteindelijk doel hadden het omverwerpen van de ‘*freiheitlich-demokratische Grundordnung*’. De naoorlogse Duitse wetgeving, verankerd in de Duitse grondwet en geïnterpreteerd door het *Bundesfassungsgericht*, ter bescherming van de democratie *an sich*, is de meest uitgewerkte vorm van ‘weerbare democratie’-wetgeving. Uit de huidige demografisch-politieke malaise van Duitsland kunnen we echter opmaken dat het instituut vooralsnog weinig zoden aan de dijk heeft gezet.

Van fascisme en communisme naar islamisme

De eerste twee uitdagingen voor weerbare democratie, fascisme en communisme, zijn voor een belangrijk deel in onze tijd een historische aangelegenheid. Het fascisme was een uitdaging voor de democratie vanaf de jaren '30 van de 20^e eeuw tot aan de overwinning van de geallieerde strijdkrachten in 1945. Het communisme was een uitdaging vanaf het eind van de Tweede Wereldoorlog tot aan het vallen van de Berlijnse muur in 1989. Fukuyama had in 1989 dan ook gelijk toen hij constateerde dat fascisme en communisme waren overwonnen.¹⁵ Hij had echter geen gelijk met zijn stelling dat zich *geen nieuwe* uitdagingen hadden aangediend. Die waren er wel degelijk: Fukuyama had ze alleen over het hoofd gezien. De nieuwe uitdaging in 1989¹⁶ was het islamisme en die is dat gebleven tot aan onze tijd.

Het bekende Goebbels-citaat uit 1928 formuleert de uitdaging voor weerbare democratie ten aanzien van het fascisme. De nazi's kwamen ten dele via democratische weg aan de macht, dat wil zeggen via de ondermijning van de parlementaire democratie door zitting te nemen in de Reichstag.

“We komen het parlement binnen om ons te bewapenen met de wapenen van de democratie zelf. Als de democratie zo dom is om ons vrije doorgang te verlenen en zelfs een salaris, dan is dat hun probleem. Het maakt ons niet uit. Elke manier waarop we de revolutie kunnen verwerkkelijken zullen we aangrijpen. (...) We komen

15 Francis Fukuyama, “The End of History?” in: *The National Interest*, nr. 16, 1989, pp. 3-18.

16 Men zou ook 1979, de Iraanse revolutie, als ijkpunt kunnen nemen. Of het moment waarop de Arabische oliestaten probeerden het wahhabisme te verspreiden, maar ik kies voor 1989 omdat het een goed eindpunt van het communisme markeert en omdat op dat moment de fatwa over Rushdie wordt uitgevaardigd. Één van de belangrijkste aanslagen op het democratische principe van de vrijheid van expressie dat via cartoon-aanslagen, Deense en Franse, zal leiden tot onze huidige politieke situatie die ik heb aangeduid als *modern hostage taking*. Zie: Paul Cliteur, “Modern hostage-taking: a serious problem for religious liberty today,” in: Angus Menuge, red., *Religious Liberty and the Law* (London/New York: Routledge, 2017), pp. 175-190. We worden letterlijk gegijzeld door het terrorisme. Onze staten slagen maar zeer mondjesmaat in het realiseren van hun belangrijkste bestaansreden: de monopolisering van het geweld op het grondgebied van de staat.

niet als vrienden en ook niet neutraal. We komen als vijanden! Zoals de wolf de schapen aanvalt, zo komen wij.”¹⁷

Het zal misschien even vreemd zijn om dit te accepteren omdat Goebbels niet de reputatie heeft een marxist te zijn,¹⁸ maar wat hij hier verwoordt is de essentie van de cultuurmarxistische *strategie*: je ondermijnt het instituut door het van binnenuit uit te hollen. Het is een Trojaanse paarden-tactiek.

Ook de communisten hanteerden die strategie. De communisten kwamen weliswaar in Rusland aan de macht via een geweldadige overname in 1917, maar *in Europa* probeerde men politieke macht te verwerven door wat *the New Left* de “mars door de instituties” noemde. In Europa hadden we te maken met de achterneefjes van Gramsci. Nogmaals: streven om door geweldloze ondermijning van democratische (niet-politieke) instituties macht te verwerven, noemen we ‘cultuurmarxisme’. Cultuurmarxisme is ideologische oorlogsvoering tegen de democratische instituties door deze van binnenuit te monopoliseren. Een belangrijk streven van de cultuurmarxist is het verwerven van de culturele hegemonie binnen centrale instellingen, zoals de omroepen, de universiteiten, de kranten et cetera.

De islamisten van tegenwoordig lijken wat dat betreft zowel op de nazi’s als op de communisten. Zij lijken op de nazi’s wanneer ze door theoterroristische aanslagen en andere vormen van intimidatie militaire middelen gebruiken om aan de macht te komen (geweld in de letterlijke zin van het woord). Maar ze lijken ook op de communisten, omdat ze door de vreedzame mars door de instituties proberen democratische weerbaarheid te ondermijnen: ideologische oorlogsvoering.

17 Joseph Goebbels, “Why do we want to join the Reichstag?” (Randall Bytwerk, vert.), *Der Angriff*, 1928. www.calvin.edu/academic/cas/gpa/angrif06.htm

18 Goebbels behoorde aanvankelijk wel tot de links-radicale vleugel van de NSDAP. In een dagboek aantekening uit 1924 stelt hij: “Ich bin deutscher Kommunist”. Zie ook zijn publicatie “Der Nazi-Sozi” uit 1926, waarin hij onder andere zegt dat “omdat we de vrijheid van Duitsland of het socialisme voor ogen hebben, we antisemieten zijn”. Later schudde hij dit socialisme weer van zich af. (Met dank aan J.H. Brinks).

Instrumenten voor verzwakking van de democratie

Een belangrijk onderdeel van die stille ondermijning van democratische instituties door islamisten geschiedt op een andere manier dan de communisten te werk gingen. De communisten konden binnen Europese democratieën aanhang verwerven voor de verbreiding van het communisme *onder Europese intellectuelen*. Dat leidde tot enkele generaties van *fellow travellers*.¹⁹ De Frankfurter Schule kneedde de babyboomers, en zij baarden een generatie van ‘semi-analfabeten’ – liefst semi-analfabeten met een kleurtje. Deze ‘*citydwellers without a cause*’ hebben op school, op televisie, via popmuziek en tal van andere kanalen, onbewust de beginselen van de kritische theorie ingelepeld gekregen: ‘diversiteit’, ‘klimaat’ en ‘racisme’, aldus Jeroen Follens.²⁰ Velen van deze generatie voelen zich tot het communisme aangetrokken: in de vs is socialisme onder *millenials* zelfs meer in trek dan kapitalisme.²¹ Destijds sympathiseerden o.a. Bloch, Brecht, Koestler en Sartre met het communistisch gedachtegoed. Islamisten daarentegen werven overwegend niet onder Europese intellectuelen (en misschien wel niet onder intellectuelen in het algemeen, hoewel intellectuelen erg hun best doen het hen naar de zin te maken),²² maar onder de van de westerse cultuur vervreemde islamitische tweede en derde generatie migranten.

Nu zeg ik “overwegend”, omdat het weliswaar voorkomt dat Europese intellectuelen overgaan tot het islamisme, maar dat is betrekkelijk zeldzaam. Een voorbeeld is de Franse ex-marxist en ex-christen Roger Garaudy (1913-2012). Hoewel Garaudy afkomstig is uit een atheïstisch milieu, bekeerde hij zich in 1982 tot een fel antisemiti-

19 Paul Hollander, *From Benito Mussolini to Hugo Chavez: Intellectuals and a Century of Political Hero Worship* (Cambridge University Press 2017), Jamie Glazov, *United in Hate: The Left's Romance with Tyranny and Terror* (Los Angeles: WND Books, 2009) en David Caute, *The fellow travellers: Intellectual friends of communism*, (London/New Haven: Yale University Press, 1988).

20 <http://cult.tpo.nl/2018/01/14/in-hypocrisie-zwelgende-elite-heeft-media-land-in-haar-greep/> geraadpleegd op 20 januari, 2018).

21 <http://victimsofcommunism.org/wp-content/uploads/2017/11/YouGov-VOC-2017-for-Media-Release-November-2-2017-final.pdf> geraadpleegd op 20 januari, 2018).

22 Men zou het islamisme in die zin een wat ‘populistische’ beweging kunnen noemen.

sche variant van de politieke islam.²³ Hij stierf in 2012, nabij Parijs, op negenentachtigjarige leeftijd (God is onrechtvaardig), verguisd als antisemiet, daarvoor ook veroordeeld door de Franse justitiële autoriteiten, een vonnis dat in stand werd gehouden door het Europees Hof voor de Rechten van de Mens in Straatsburg.

Garaudy vergeleek in 1982 het zionisme met nazisme.²⁴ Zijn anti-zionisme komt ook scherp naar voren in zijn boek *Les Mythes fondateurs de la politique israélienne* (1996), waarin hij claimde dat Hitler weliswaar de deportatie van de joden had bevolen, maar niet de vernietiging van het volk.²⁵ Hij kreeg in 1998 een boete opgelegd van 240.000 Franse franc. Hoewel hij werd uitgekotst in Europa maakten deze escapades hem populair in bepaalde kringen. De Libische leider Moammar al-Gaddafi (1942-2011) prees hem de hemel in. Hij was ook zeer geliefd bij de Hezbollah-leider Hassan Nasrallah (*geb.* 1960). Maar gevallen als die van Garaudy zijn zeldzaam. De meeste Europese intellectuelen komen niet onder de bekoring van het islamisme, op een uitzondering na zoals René Guénon. Hier verschilt de uitdaging die het islamisme vormt voor de democratie dus radicaal van de uitdaging van het communisme in de jaren tussen 1945 en 1989.²⁶

Hoewel islamisten dus niet kunnen ‘scoren’ met het inlijven van Europese intellectuelen in hun gevolg, kunnen zij wel belang hebben bij de verbreiding van ideologieën die, zij het dan zelf niet islamistisch, toch wel met het islamisme gemeen hebben dat zij de levenskracht van liberale democratieën ondermijnen. Van dit soort ideologieën zijn er velen in het ‘decadente’ westen. De westerse zelfhaat – ‘occidentofobie’ (Paul Cliteur[®]) – verbreiden en stimuleren is een nuttige strategie. Zoals het communisme *fellow travellers* had

23 Zie over hem: Michaël Prazan, Adrien Minard, *Roger Garaudy: Itinéraire d'une negation*, (Parijs: Calamann-Levy, 2007).

24 Tony Cross, “From French resistance to Holocaust denial – Roger Garaudy dies at 98,” in: *RFI English*, 3 July 2012.

25 Roger Garaudy, *Les Mythes fondateurs de la politique israélienne*, Librairie du Savoir – Samizdat, Paris 1996; in het Engels: Roger Garaudy, *The Founding Myths of Modern Israel*, Institute for Historical Review 2000.

26 We zouden ook 1946 kunnen nemen als het begin van de Koude Oorlog tegen het communisme, want dan houdt Churchill zijn bekende rede: Churchill, Winston, “An iron curtain has descended across the Continent,” Speech in Fulton, Missouri, 5 March 1946, in: Hywell Williams, *Great Speeches of Our Time*, (Londen: Quercus, 2013), pp. 12-19.

in Jean-Paul Sartre en Bernard Shaw, zo heeft het islamisme fellow vellers in Jürgen Habermas, die na een bezoek aan Iran in 2002 met een volslagen onkritisch verhaal thuiskwam²⁷ of Michel Foucault die een bezoek bracht aan datzelfde Iran in de beginperiode van de islamitische republiek en die eveneens “geen dictatuur aantrof”.²⁸

Zes cultuurmarxistische trends

Wat ik nu in het vervolg van deze bijdrage wil proberen te doen, is te laten zien *hoe* het cultuurmarxisme de hegemonie van een bepaald soort antiwesters, antidemocratisch denken stimuleert. Dat is naar mijn idee namelijk een onderbelicht punt. Weliswaar merken critici van het cultuurmarxisme terecht op dat cultuurmarxisten proberen de hegemonie in de culturele instellingen te veroveren, maar het is ook interessant om te analyseren met behulp van welke ideologische instrumenten ze daarin slagen. Ik denk dat we zes belangrijke trends, ideologieën, manieren van denken kunnen onderscheiden die islamisten wind in de zeilen blazen. Wanneer deze bewust worden toegepast, zou men ook van ‘strategieën’ kunnen spreken. Maar omdat vaak van een bewuste toepassing geen sprake is, is het misschien veiliger ze aan te duiden als trends. Ik verkeer niet in de illusie dat ik hiermee het verwijt van ‘complotdenken’ van mijn lijf houd, maar toch, laten we het onze critici niet ál te gemakkelijk maken. Trends dus. Maar wat ook kan is: modegrillen. Hoe je het ook wilt noemen, consistent toegepast leiden ze tot een einde van de democratie. Dat zijn:

1. *postmodernisme* (geïnstitutionaliseerde weerloosheid).
2. *cultuurrelativisme* (taboeïsering van het streven om de democratie als wezenlijk beter dan autocratie en theocratie voor te stellen).
3. *identity politics* (ondermijning van een op de natiestaat georiënteerde democratische cultuur en vervanging daarvan door een oriëntatie op etnische en religieuze minderheidsculturen).

27 Jürgen Habermas, “Das Bild von einer verstümmelten Gesellschaft passt nicht: Reise nach Iran,” in: *Frankfurter Allgemeine Zeitung*, 13, juni 2002, Feuilleton, S. 47. Zie ook: Jürgen Habermas, Joseph Ratzinger, *Dialektik der Säkularisierung: Über Vernunft und Religion, Vierte Auflage, Mit einem Vorwort herausgegeben von Florian Schuller* (Freiburg/Basel/Berlijn: Herder, 2006).

28 Zie daarover: Jean Birnbaum, *Un silence religieux: la gauche face au djihadisme* (Parijs: Éditions du Seuil, 2016), pp. 99-118.

4. *criminalisering van 'islamofobie'* (dat wil zeggen criminalisering van de kritische analyse en afwijzing van islam en islamisme), en het psycho-medicaliseren van een politieke stellingname.
5. *extensieve interpretatie van 'haatzaai-artikelen'* (pogingen om de verdediging van democratische cultuur als “aanzetten tot haat” te desavoueren).
6. pogingen om de *toepassing van het weerbare democratieconcept beperkt te houden tot de eerste twee uitdagingen* (die van fascisme en communisme) en dus nooit toe te passen op islamisme. Onderdeel van de islamistische strategie is het tot taboe verklaren van elke kritiek op islam en islamisme door het telkens te doen voorstellen alsof die kritiek een bijdrage zou vormen aan, of identiek zou zijn met, “haatzaaien” tegen en “discriminatie” van kwetsbare minderheden. Zo zette Udo Kelderman islamisme op de agenda van de radicaliseringsmonitor in Arnhem; plots begonnen andere raadsleden over extreemrechts.²⁹

Wat al deze zes strategieën (oh jee, nu formuleer ik het toch weer ‘complotterig’) ter ondermijning van de democratie gemeenschappelijk hebben (ik zeg het nog maar een keer), is dat het de weerbaarheid van de democratie ondermijnt tegenover tendensen die haar ondergang bewerkstelligen. Geen titel is waarschijnlijk ook veelzeggender dan *Gedoemd tot kwetsbaarheid* (2005), een pamflet van de Nederlandse historicus Geert Mak, waarin deze de *loftrompet blaast* op het gebrek aan weerbaarheid van de Nederlandse democratie. Niet weerbaarheid is zijn ideaal als reactie op de jihadistische moord op Theo van Gogh, maar *weerloosheid*.³⁰ Want “alles van waarde is weerloos” en dergelijke verweekte en defaitistische clichés, die in de culturele gremia van Nederland worden rondgepompt (bedacht door iemand die, weten we nu, zelf niet erg weerbaar was tegen de nazi's – ironie der geschiedenis).

29 <http://regio.tpo.nl/2016/09/22/jihadisme-arnhem-en-rol-burgervader/> geraadpleegd op 20 januari, 2018.

30 Geert Mak, *Gedoemd tot kwetsbaarheid*, (Amsterdam/Antwerpen: Uitgeverij Atlas, 2005). Zie voor een meer objectieve beschrijving van de gebeurtenissen rond de aanslag op Van Gogh: Jan Herman Brinks, *The Netherlands and the Islam: towards a new identity?* (Soesterberg: Aspekt, 2016).

“Op 3 mei 2015 pleegden twee theoterroristen een aanval op het Curtis Culwell Center in Texas waar een cartoon wedstrijd werd georganiseerd. Alles van waarde is weerloos, zegt de dichter. Maar middels zwaar bewapende beveiligers proberen we ons tegenwoordig weerbaar te maken.”

Het is *prima facie* voor liberalen misschien moeilijk te vatten waarom cultuurmarxisten jihadisten steunen, maar voor wie daar iets langer over nadenkt, is dat toch niet zo moeilijk te begrijpen. Zij doen dat omdat marxisten, cultuurmarxisten en islamisten elkaar kunnen vinden in de gedachte dat *deze liberaal-democratische cultuur dient te worden vernietigd*. Marxisten wachten op de eindtijd.³¹ Op de ineenstorting van deze kapitalistische wereld, die dan moet plaatsmaken voor een nieuwe wereld waarin de schijnvrijheid en schijn gelijkheid die we nu denken te genieten plaatsmaakt voor de echte vrijheid: de echte gelijkheid.³² Alle krachten die

31 Zie hierover: Harman, Chris, *The Prophet and the Proletariat*, in: *International Socialism Journal*, 2:64, Autumn 1994, wat moeilijk verkrijgbaar is, maar gemakkelijk toegankelijk is de internetversie: <https://www.marxists.org/archive/harman/1994/xx/islam.htm>

32 Marxisme is ook een politieke religie, in de zin zoals beschreven door Eric Voe-

daartoe bijdragen, inclusief terrorisme, zijn welkom. Vandaar ook dat een marxist, een cultuurmarxist, bij elke nieuwe aanslag er als de kippen bij is om ons uit te leggen dat we het eigenlijk hebben verdiend. Niet die terroristen zijn het probleem, wij zijn zelf het probleem. Daarom hoor je ook mensen als Michel Foucault of Noam Chomsky altijd met meel in hun mond praten als het om de verwerping van terroristische aanslagen gaat. Zij kunnen die nauwelijks veroordelen. Dat is niet “echt waar het om gaat” en vervolgens draaien ze hun riedel af over wat er niet allemaal mis is in deze wereld.

De zes trends die ik hier opvoer zijn alle zes onderdelen van deze mentaliteit. Zo leert het *postmodernisme* dat democratie niet beter is dan welk ander systeem.³³ Waarden zijn tenslotte relatief. En democratie is ook maar een waarde te midden van allerlei andere waarden. *Cultuurrelativisme* leert dat wij niet met onze waarden anderen mogen beoordelen. Wie zijn wij tenslotte? *Identiteitspolitiek* probeert het idee te desavoueren dat we een nationale cultuur mogen hooghouden als basis voor het samenleven. Het hele idee van een ‘nationaal verband’ is namelijk sowieso vies. We dienen onszelf te haten. Kritiek op islamisten, op diegenen die ons willen omleggen, mag ook al niet, want “dat leidt tot *islamofobie*”. Een perfect voorbeeld hiervan is het feit dat The Eagles of Death Metal – een band die optrad in de Bataclan in Parijs, waar moslim-fundamentalisten het publiek uitmoordden – binnen een jaar niet meer welkom waren in Parijs, want “islamofobie”. Een bandlid had namelijk geconstateerd hoe moslims feestend reageerden op de aanslag te Parijs.³⁴

gelin in *Die Politischen Religionen, 1938, Herausgegeben und mit einem Nachwort versehen von Peter J. Opitz* (München: Wilhelm Fink Verlag, 1993) en in Voegelins *The New Science of Politics. An Introduction* (Chicago/Londen: The University of Chicago Press, 1952).

33 Zie: Shmuel Trigano, *La nouvelle idéologie dominante: Le post-modernisme*, (Parijs: Hermann Éditeurs, 2012).

34 “In een interview met *Taki’s Magazine* zei de Amerikaanse zanger en muzikant [Jesse Hughes] dat hij na de aanslagen in Parijs, moslims feest zag vieren in de straten. Bovendien herhaalde hij zijn uitspraken van eerder dit jaar nog eens door te zeggen dat een deel van de bewaking “zich vreemd gedroeg” vóór het concert in de Bataclan. Daarnaast reageerde Hughes ook op de aanslagen van Brussel van 22 maart. “Kijk naar de mannen die Brus-

De meest courante manier om islamofobie vanuit het morele discours tot een juridisch hanteerbaar concept te maken, is de *extensieve toepassing van de haatzaai-artikelen*. Elke kritiek wordt verdacht gemaakt door aan de criticus blinde “haat” toe te schrijven. Haat is niet goed en anderen ertoe aanzetten ook niet. En haat is niet een menselijk gevoel waarover de mens zijn eigen beheersing mag houden – de overheid wordt belast met het *juridisch indammen* van die haat door middel van strafsancties. De overheid wordt geacht ons te gaan vertellen wat we mogen haten en niet: we moeten de *haat* haten. Door de overheid gecertificeerde haat mag dus wel. We moeten gewoon even goed luisteren naar Big Brother die ons komt vertellen wat we mogen haten en wat niet.

Een laatste punt betreft het toepassingsbereik van het begrip ‘weerbare democratie’: islamisten, ondersteund door cultuurmarxisten, proberen *coûte que coûte* te verhinderen dat deze notie van weerbaarheid wordt ingezet tegen de meest tastbare uitdaging voor democratie in onze tijd: islamisme.

Geen weerbare democratie tegen het islamisme

Op dat punt van die weerbare democratie en islamisme wil ik nog iets dieper ingaan. Weerbare democratie moet voor Islamisten, ondersteund door cultuurmarxisten, een concept blijven dat (I) alleen historische betekenis heeft in relatie tot fascisme, (II) verkeerd is toegepast op communisme en dat (III) *zeker niet* mag worden gebruikt om weerstand te bieden aan het islamisme.

Wie parallellen trekt tussen islamisme en fascisme wordt aangepakt met de haatzaai-artikelen.³⁵ Tegelijkertijd wordt hedendaags

sel bombarderen. Ze droegen zwarte handschoenen aan een hand. Hun bagage was te zwaar om te dragen, maar ze wilden niet dat iemand hen hielp. Niemand bracht dit naar voren door sociale conditionering – totdat de bommen ontploften,” aldus Hughes. Bron: <http://focus.knack.be/entertainment/muziek/eagles-of-death-metal-niet-meer-welkom-op-twee-franse-podia-na-uitspraken-jesse-hughes/article-normal-705885.html> geraadpleegd op 20 januari, 2018.

35 Die parallellen worden getrokken door: Hamed Abdel-Samad in *Der Islamische Fascismus: Eine Analyse*, (München: Droemer Verlag, 2014) – een auteur

fascisme in betekenis opgeblazen tot een uitdaging van mondiale proporties (Timmermans): in Trump, de pvv, *Alternative für Deutschland*, *Front National* – overal zien islamisten en cultuur-marxisten ‘een gevaarlijke opleving’ van nazisme en fascisme. Er is een grotere vraag naar nazi’s dan er daadwerkelijk voorhanden zijn – vandaar ook de ‘bijna’ enthousiaste reacties wanneer zich één Breivik meldt die gelukkig een Hitlergroet uitbrengt, waardoor hele faculteiten politieke wetenschappers weer jarenlang onderzoek kunnen doen naar ‘extreemrechts’ en vele Europese monitoringscentra kunnen worden opgericht om het ‘nieuwe gevaar’ in kaart te brengen. Tekenend is sowieso dat iedereen de naam van Breivik kent en niet die van de gebroeders Kouachi die de aanslag op *Charlie Hebdo* pleegden; in die zin is Breivik zo’n dankbaar figuur, die als stok dient om de (islamofobe) hond mee te slaan, dat als hij niet bestond, links – pardon, de mainstream media – hem wel zouden hebben uitgevonden.

In *Anti-Europäer: Breivik, Dugin, al-Suri & Co.* (2016) maakt de Duitse auteur Claus Leggewie een vergelijking tussen drie figuren. Als eerste Breivik, opgevoerd als de ideoloog van de identitairen. Gevolgd door Dugin, een Russische hoogleraar die invloed zou hebben op de Russische politiek. En als derde de islamist Abu Musab al-Suri, een belangrijke invloed op Al Qaida en IS.³⁶

Het is natuurlijk altijd goed verschillende vormen van radicaal gedachtegoed met elkaar te vergelijken, en wat Breivik heeft gedaan is ontegenzeggelijk verschrikkelijk. Tegelijkertijd is het nogal misleidend deze figuren naast elkaar te plaatsen, omdat de suggestie kan ontstaan dat de dreiging die uitgaat van Breivik wat ernst betreft vergelijkbaar is met de dreiging die uitgaat van al-Suri. Maar er is één Breivik, met één aanslag terwijl in 2017 elke dag wel ergens in de wereld een aanslag werd gepleegd die met islamisme te maken heeft. Dit kunnen we zien in een jaarverslag dat is opgenomen in het boek *In Naam van God* (2018) van Dirk Verhofstadt en mijzelf.³⁷

die dan ook werd aangeklaagd wegens “Volksverhetzung”.

36 Claus Leggewie, *Anti-Europäer: Breivik, Dugin, al-Suri & Co.* (Frankfurt am Main: Suhrkamp, 2016).

37 Paul Cliteur en Dirk Verhofstadt, *In naam van God* (Antwerpen: Houtekiet, 2018).

Het is dus nogal misleidend om deze drie figuren met elkaar te vergelijken als drie vergelijkbare uitdagingen voor Europa. Islamisme is echt van een andere orde dan “Breivikisme”. Het is een groot probleem dat de ideologische uitdaging van het islamisme hardnekkig wordt ontkend door de mainstream politiek – een fatale strategie bovendien waardoor “populistische partijen” alleen maar groter zijn geworden. En niet alleen worden door deze struisvogel-politiek rechts-populistische partijen groter, ook een adequate terrorismebestrijding komt op achterstand te staan. Om deze reden heeft dr. David Suurland de geheime diensten expliciet bekritiseerd: het feit dat terreurbeleid niet verbonden mocht worden aan de islam, bleek een politiek gemotiveerde doelstelling van beleid die geen enkele empirische grond heeft.³⁸

Het lijkt mij interessant om de volgende twee vragen aan de orde te stellen. Ten eerste: is de bestrijding van het terrorisme van de afgelopen twintig jaar te zien als een succesverhaal of als een verhaal van staatsfalen? We kunnen moeilijk anders zeggen dan dat, ondanks het voortijdig ontmantelen van beraamde aanslagen,³⁹ de terrorismebestrijding tot nog toe geen succes is geweest. Nooit hadden we in 2001 of 2002 kunnen vermoeden dat terroristische aanslagen zo’n alledaags onderdeel van ons leven zouden worden. Dat brengt ons op een tweede vraag: als dan die bestrijding van terrorisme niet bijzonder goed verloopt, kan het dan zijn dat een oorzaak hiervan is dat we het verschijnsel gewoon niet goed hebben gediagnosticeerd?

Die laatste vraag bevestigend beantwoorden is niet geheel onredelijk. *Het geringe succes bij de behandeling van de ziekte kan het gevolg zijn van een verkeerde diagnose.*

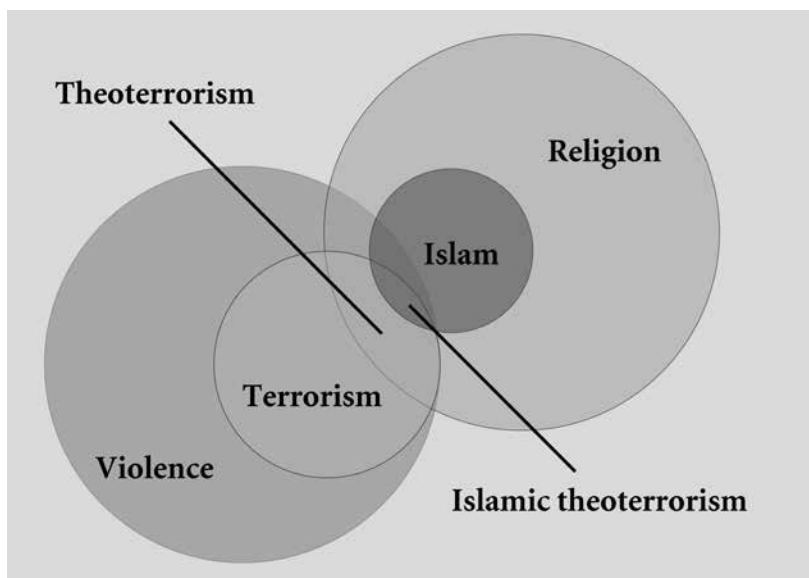
En wat hebben alle diagnoses die we in de mainstream politiek voortdurend herhaald vinden gemeen? Dat is dat ideologie niets,

38 <http://davidsuurland.com/2016/03/09/islam-en-de-religieuze-fundering-van-politiek-geweld/> geraadpleegd op 20 januari, 2018.

39 *Nota bene:* hier doe ik dus niets aan af. Het is knap dat die aanslagen voortijdig worden ontmanteld. Maar het zou nog knapper zijn wanneer helemaal geen aanslagen worden beraamd. Overheden proberen echter hun burgers voor te spiegelen dat we daarmee nu eenmaal moeten leren leven. Alsof het om natuurrampen gaat. Ten onrechte. Het feit dat die aanslagen worden beraamd geeft aan dat overheden niet geslaagd zijn in integratie- en assimilatiebeleid ten aanzien van minderheden.

maar dan ook niets te maken heeft met de terroristische aanslagen. Het komt door frustratie, door racisme, marginalisering van kwetsbare groepen, sociale-economische armoede – alles wordt uit de kast gehaald om terrorisme te verklaren *behalve wat terroristen zelf herhaaldelijk onder de aandacht brengen, namelijk hun religieuze overtuiging*. Dit zijn categorieën die worden ontleend aan marxistische sociologie – achterstelling, uitsluiting en ongelijkheid – ofte wel het schema ‘onderdrukten versus onderdrukkers’, terwijl religie in die visie geldt als ‘opium voor het volk’ en dus nooit serieus kan worden genomen als motivatiebron.

Dit is al langer aan de hand. President Bush sprak weliswaar over de “war on terror” maar hij was vaag over de oorzaken van die ‘terror’. Hij heeft heel even een ‘clash of civilizations’-retoriek gehanteerd, maar hij kreeg onmiddellijk een berg aan kritiek over zich heen, waarna hij zich haastte te verklaren dat het terrorisme niets, maar dan ook *helemaal niets* te maken had met de islam. Met de latere presidenten was het niet anders. President Obama sprak in zijn bekende redevoering in Caïro van “violent extremism”; ook hij werd dus al niet veel duidelijker dan zijn voorganger.⁴⁰ De reden waarom in de mainstream politiek zo hardnekkig ontkend

40 *The New York Times*, “Barack Obama’s Speech in Cairo,” 4 juni, 2009.

wordt dat terrorisme iets met ideologie te maken heeft, is de politiek correcte overtuiging dat we niet “de islam” mogen aanwijzen als probleemfactor, want dan zijn “moslims” het slachtoffer.

Islam en islamisme

Laten we dat laatste punt nog iets verder uitwerken, want het is belangrijk. Ik denk dat we de afgelopen twintig jaar (grofweg sinds 9/11) op het verkeerde spoor zitten met de terrorismebestrijding en dat we *daarom* zo weinig succes hebben. Verkeerde diagnose ► verkeerde behandeling ► geen resultaat. We moeten er dus voor zorgen dat we de juiste diagnose stellen. Hoe krijgen we die?

Door de politiek-religieuze achtergrond van terrorisme te bestuderen. Het maakt een enorm verschil of terrorisme wel of niet te maken heeft met de culturele factor: de wijze waarop mensen denken. Bush, Obama, Clinton en anderen durfden echter niet vrij en onbevangen te spreken over de oorzaken van terrorisme, omdat ze bang zijn het verwijt te krijgen dat religieuze minderheden hier van het slachtoffer kunnen worden (i.e. moslims). Zoals zo vaak is politieke correctheid weer een enorm obstakel voor helder denken.

Hoe komen we daar uit? We kunnen daar uit komen door Merkel en Trudeau en bijna alle andere wereldleiders ervan te doordringen dat ze de politiek-religieuze achtergrond van het terrorisme kunnen benoemen *zonder uitspraken te doen over de islam en moslims*. Macron is al over de brug! Macron: ‘la lutte contre le terrorisme islamiste, priorité de la diplomatie française’, kopt *Le Figaro* (29 augustus, 2017). Andere wereldleiders moeten, net als Macron, gaan begrijpen dat ze uitspraken kunnen doen over *islamisme* zonder uitspraken te doen over islam. Maar dan is de vraag: wat is dat islamisme?

Islamisme is de *politieke vormgeving van de islam*, een bepaalde ideologie. Céline Pina omschrijft in haar boek *Silence coupable* (2016) het islamisme als volgt:

“L’islamisme est une idéologie qui instrumentalise la religion pour mettre en place un projet politique en transformant le système politique et social d’un État pour faire de la charia l’unique source du droit.”⁴¹

41 Céline Pina, *Silence coupable* (Parijs: Kero, 2016), p. 117.

Dit is een aardige werkdefinitie. Het islamisme *instrumentaliseert* de religie. In welke zin? Het maakt gebruik van de politieke componenten die de islam als religie in zich draagt. Het maakt van religie een politiek project. Wat is dat politieke project dat het islamisme voor ogen heeft?

Het is de transformatie van een nationaal rechtssysteem, het recht van de staat, in iets dat niets met die staat te maken heeft: het heilige recht van de geestelijken, geestelijken die pretenderen te weten wat de wil van God is, die zij vervolgens kunnen gebruiken om de staat de maat te nemen.

We dienen die sharia, en ook het islamisme, de oorlog te verklaren. Dat is eenvoudigweg een essentiële voorwaarde, wil de democratie zoals we die kennen kunnen overleven.

Wie het op bovenstaande manier formuleert, krijgt onmiddellijk een karrevracht aan kritiek over zich heen als zou hij of zij een provocateur zijn, een paniekverspreider, een handelaar in angst (Geert Mak) – er wordt kortom enorm heftig gereageerd. Maar het is nodig om in alle nuchterheid het punt te blijven maken dat een democratie *niet* verenigbaar is met een theocratie. En dus ook niet met de sharia.⁴²

De sterkste troefkaart van cultuurmarxisten is dat deze ‘agressieve’ interpretatie van democratie onrecht zou aandoen aan een bepaalde etnische en religieuze minderheidsgroep, in dit geval ‘de moslims’. Cultuurmarxisten identificeren daarmee moslims met islamisten, terwijl de bestrijding van het islamisme ook *in het belang is van vele niet-islamistische moslims*. Islamisme-bestrijders als Irshad Manji,⁴³ Bassam Tibi,⁴⁴ Maajid Nawaz⁴⁵ zijn allemaal moslim. Zij bestrijden het islamisme, maar blijven trouw aan wat zij ervaren als de islam.

42 Zie daarover: Machteld Zee, *Heilige identiteiten: Op weg naar een shariastaat?* (Amsterdam: Querido, 2016).

43 Irshad Manji, *Allah, Liberty and Love: The Courage to Reconcile Faith and Freedom* (New York: Free Press, 2011) en Irshad Manji, *The Trouble with Islam: A Muslim's Call for Reform in Her Faith* (New York: St. Martin's Press, 2003).

44 Bassam Tibi, *Political Islam, World Politics and Europe: Democratic Peace and Euro-Islam versus Global Jihad*, (Routledge, London en New York 2008) en Bassam Tibi, *The Sharia State: Arab Spring and Democratization*, (Routledge, London en New York 2013).

45 Sam Harris, en Maajid Nawaz, *Islam and the Future of Tolerance*, (Harvard University Press, 2015).

Cultuurmarxisten hebben echter een gevestigd belang in het verspreiden van mist en verwarring over dit onderwerp en men weigert dus categorisch te onderscheiden tussen:

- a. moslims
- b. islam
- c. islamisme

Wie kritiek uitoefent op het islamisme, wordt geacht automatisch (i) de islam te bekritisieren, daarmee (ii) 'de moslims' te bekritisieren, en omdat 'de moslims' een identificeerbare etnische en religieuze minderheidsgroep is, is (iii) de criticus van islamisme dus een 'racist'. Via een *aangiftecultuur* moet een dergelijk persoon worden aangebracht bij de autoriteiten ('klikken' in de volksmond), die vervolgens een strafprocedure kunnen beginnen tegen de geïncrimineerde, die dan wegens een 'opiniedelict' zou kunnen worden veroordeeld.

Het is treurig dat we nu met het islamisme dezelfde fouten herhalen als met de kritiek op het communisme in de jaren '60 en '70 van de vorige eeuw, namelijk dat het een taboe is geworden kritiek te leveren op een ideologie die in feite tot einddoel de vernietiging van de democratie zoals we die kennen heeft. De mensen die zich aan dit soort kritiek overgaven toen de democratie strijd moest leveren met het communisme werden door cultuurmarxisten depreciërend aangeduid als 'cold warriors', 'military hawks', 'McCarthyisten' – cultuurmarxisten doen het voorkomen alsof die kritiek op het communisme eigenlijk een historische vergissing was. Men gaf zich over aan een 'heksenjacht', daarmee implicerend dat, zoals bohemien-achtige oude kattenvrouwtjes op basis van paranoïde gedachtenspinsels duistere, bovennatuurlijke krachten kregen toegeschreven, communisten in de jaren '50 helemaal niet de bedoeling hadden om democratische rechtsstaten tot 'volksrepublieken' om te toveren.

Op basis van de overwegingen die hiervoor zijn geschetst neemt het cultuurmarxisme tegenover de drie antidemocratische ideologieën van onze tijd de volgende drietrapshouding aan:

1. Blaas het (extreemrechtse) fascisme op als het ultieme kwaad van onze tijd en probeer dat overal te herkennen, vooral in de *oppositie* van islamisme;

2. Bagatelliseer de uitdaging van het communisme en doe net alsof de bestrijding van communisme tussen 1945 en 1989 een *heksenjacht* was (McCarthyisme) waarvoor men zich tegenwoordig eigenlijk zou moeten schamen (zoals voor het slavernijverleden);
3. Veroorzaak zoveel mogelijk mist rondom de bestrijding van islamisme alsof het hier zou gaan om verkapt racisme (islamofobie), discriminatie van minderheden en door haat gedreven en daarmee volslagen irrationele politiek die enigszins lijkt op, zo niet identiek is aan, fascisme.

Het zal duidelijk zijn dat de belangrijkste onderdelen van de cultuurmarxistische strategie zich toespitsen op de punten 1 en 3. Die twee elementen komen neer op: “overwaardeer fascisme, onderwaardeer islamisme”. Wat betreft Punt 2 zagen we in het Buitenhofdebat over cultuurmarxisme hoe Casper Thomas een beeld schetste van Gramsci als zielig slachtoffer van het fascistische Italië. Bron: <https://youtu.be/FT-uSWynxKU> (14.30-14.45).

Geen samenzweringstheorie

Tot slot nog dit. Een courante manier om bovenstaande argumenten te ontkrachten, is beweren dat zij uitgaan van een “samenzweringstheorie” of “complotdenken”. Douglas Murray maakte tegenover Mark Steyn de gevatte opmerking dat het zeker geen samenzweringstheorie is, want het is zó perfect: zo goed kan niemand het bedacht hebben.⁴⁶

“Het is echt niet zo dat cultuurrelativisten en islamisten bij een soort Bilderberg-conferentie geheime afspraken maken over hoe de democratie stiekem om zeep kan worden geholpen”, werpen de critici van het concept cultuurmarxisme vaak tegen. Inderdaad, en er zijn ook geen geheime vergaderingen tussen directeuren van de NPO en hoofdredacteuren van grote kranten waarbij wordt afgesproken Geert Wilders of Thierry Baudet in een zo kwaad mogelijk daglicht te plaatsen, immigranten als allemaal welwillend, goed opgeleid en afkerig van terrorisme voor te stellen en afspraken makend over hoe ook de volgende P.C. Hooft-prijs weer kan gaan naar een NRC-redacteur.

⁴⁶ <https://www.youtube.com/watch?v=dRY5PE-qSOY>

Ook is het beslist wereldvreemd het te doen voorstellen alsof de Iraanse autoriteiten via duistere geldstromen Foucault en Said-achtige types financieren om de Amerikaanse democratie te ontregelen. Of toch niet – want in zijn column ‘Leerstoelen met geld van tirannen betaald’ (17/10/2014), bewijst Leon de Winter dat academici geld aannemen van corrupte islamitische regimes om positief over de islam te schrijven. Hij noemt o.a. de Arabist Maurits Berger en het prestigieuze Brookings Institute.

Zijn dit sterke argumenten tegen de theorie van het cultuurmarxisme? Zouden Milo Yiannopoulos en Sid Lukkassen zich aangesproken moeten voelen?

Naar mijn idee niet. De kracht van het cultuurmarxisme schuilt daarin dat men ook helemaal *niet behoeft* samen te komen om de neuzen spontaan dezelfde kant op te krijgen. Het cultuurmarxistische streven is een tweede natuur geworden. Men vindt elkaar in het donker. Het is een *common understanding*. Je kan ook zeggen: “men weet niet beter” of “men weet van de prins geen kwaad”. De mensen van DENK of Bij1 hebben ongetwijfeld helemaal geen kwade *bedoelingen*. Ook Timmermans *zal wel oprecht geloven* dat racisme het grootste gevaar is van deze tijd. Ook geloven islamisten *oprecht* dat zij met een goddelijke opdracht iedereen die de profeet beledigt het hoofd van de romp mogen zagen. Het is verre van mij mensen boze intenties toe te schrijven. Wat ik alleen constateer, is dat bepaalde *trends werkzaam zijn* in deze wereld en die kan men zien, zodra men eenmaal de ogen daarvoor heeft geopend. Wie dat doet, is niet paranoïde, maar beter ziende. Sommige processen die anders onbegrijpelijk zouden zijn, vallen op hun plaats, krijgen zin en betekenis.

Een tweede argument dat wel tegen het concept ‘cultuurmarxisme’ wordt aangevoerd, is dat het een bedachte term is en dat niemand zichzelf als cultuurmarxist aanduidt. Afgezien van het feit dat dit feitelijk onjuist is (ik verwijs naar het begin van Lukkassens genoemde boek) is het ook irrelevant. Het is heel goed mogelijk een term te hanteren ter aanduiding van een groep, terwijl die groep zelf die term niet geijkt heeft. Een goed voorbeeld daarvan is de term ‘cultuurrelativisme’.⁴⁷ Cultuurrelativisme is de aanduiding ge-

47 Ik koester de gedachte dat ik degene ben geweest die in 1997 de term “cultuurrelativisme” bekend heeft gemaakt in Nederland. Zie: Cliteur, P.B., “Cultuur-

worden voor een verzameling van overtuigingen die je aantreft bij mensen die *zichzelf* niet als ‘cultuurrelativist’ zullen aanduiden. De cultureel antropologen die zich in 1947 verzetten tegen de *Universele Verklaring van de Rechten van de Mens* (1948) deden dat in een verklaring⁴⁸ die wij nu – en heel verhelderend – als ‘cultuurrelativistisch’ aanduiden, maar die mensen zelf hadden daarvan geen weet.⁴⁹

Een derde argument tegen de term ‘cultuurmarxisme’ vind ik eigenlijk nog het meest overtuigend – maar dit argument hoor je, merkwaardig genoeg, nooit bij diegenen die Yiannopoulos, Lukkassen of een andere hedendaagse denker die werkt met het begrip bekritisieren. Dat argument is dat de term ‘cultuurmarxisme’ een nogal vreemde constructie is, omdat deze als innerlijk tegenstrijdig beschouwd kan worden. Kenmerkend voor het marxisme is namelijk dat – volgens Marx – niet de cultuur, maar de economie de motor is van de geschiedenis. Wie dat dogma niet onderschrijft, kan dus onmogelijk een ‘marxist’ worden genoemd. Een cultuurmarxist is dus zoiets als een vreedzame nazi, een agressieve, gewelddadige pacifist of een getrouwde vrijgezel.

Lukkassen is echter op dit punt ingegaan in zowel *Avondland en Identiteit* als in zijn recente interview in *De Morgen*.⁵⁰ Lukkassen kennende redeneert hij altijd op iedere mogelijke tegenwerping vooruit voordat hij ook maar één stelling lanceert – tegenaanvallen zijn dan ook zelden op waarheid gericht en doorgaans op *intentie*. Het verklaart vast zijn vermoeidheid met zijn filosofische oppo-

relativisme als uitdaging voor de universaliteit,” in: P.B. Cliteur, *De filosofie van mensenrechten*, (Nijmegen: Ars Aequi Libri, 1997, 1^e druk), pp. 41-61. Maar ik vrees eigenlijk dat ik, net als de arme Rob Wijnberg, meteen van een lading voorbeelden wordt voorzien die mijn ongelijk bewijzen, dus laat ik maar voorzichtig zijn.

48 “Statement on Human Rights,” in: *American Anthropologist*, 49 (1947), pp. 539-43.

49 Zie ook: Herskovits, Meville J., “Some Further Comments on Cultural Relativism,” in: *American Anthropologist*, New Series, Vol. 60, No. 2 (April, 1958), pp. 266-273; Geertz, Clifford, “Anti Anti-relativism”, in: *American Anthropologist*, Vol. 86, 1984, pp. 263-278.

50 Zie deze vier links:

<https://drive.google.com/file/d/0B7TjatoK-0ObcGxNeTZKNjFVM1k/view>
<https://drive.google.com/file/d/0B7TjatoK-0ObSUxKTVhTVmw0cm8/view>
<https://drive.google.com/file/d/0B7TjatoK-0ObNFh6R244dWxPN2M/view>
<https://drive.google.com/file/d/0B7TjatoK-0ObM1B6NVktUWhiY1k/view>

nenten, voor zover we daarvan nog kunnen spreken. In ieder geval constateert Lukkassen dat dezelfde voorstelling van de geschiedenis in zowel economisch marxisme als in cultuurmarxisme overeind blijft, namelijk de geschiedenis als een strijd van slachtoffers tegen een burgerlijk-nationale cultuur die ten val moet worden gebracht door diezelfde slachtoffers te mobiliseren. Cultuurmarxisten zijn in de praktijk meer bezig met het deconstrueren van drama en poëzie om zo de “koloniale en imperiale tegenstellingen bloot te leggen”, dan dat zij zich bekommeren om de ontslagbescherming van de loodgieters en stukadoors waarmee zij al lang de band zijn kwijtgeraakt. Hiermee kunnen we in filosofisch-theoretisch opzicht stellen dat cultuurmarxisten wegens hun preoccupatie met de bovenbouw meer hegeliaan zijn dan marxist; voor het discours en de mediastrategie die zij hanteren – *white privilege, microaggression, mansplaining* – maakt het echter niets uit, waarmee dit discours eenduidig als ‘cultuurmarxistisch’ te identificeren is.

Maar hoe dat ook zij, het gekibbel over woorden is natuurlijk niet interessant. De centrale vraag is of – met welke term dan ook aangeduid – de theoretici over het cultuurmarxisme een trend beschrijven die herkenbaar is. Naar mijn smaak is dat het geval. Daarbij is dan wel pikant dat de term *eerst* populair was bij de mensen die met Gramsci sympathiseren en *nu* bij de mensen die Gramsci bekritisieren. Links voelt zich nu uitgedaagd door de term ‘cultuurmarxisme’, omdat men het onaangename gevoel krijgt dat men ontmaskerd wordt. Het ging nou net zo lekker, we kregen de media in handen, de universiteiten en de kranten – en nu wordt er op ons gelet. Misschien als afleidingsmanoeuvre toch maar eens de P.C. Hoofd-prijs naar Leon de Winter.